

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

808. 24	Пулатов Шерзод Аббозович	Межэтнический диалог и переговорные процессы в полиэтничном Казахстане: институциональные практики и политико-правовые основы	3603
809. 25	Сатвалдиев А.Г.	Қазақстандық этносаясатта «жанубий қозоғистон» газетінің алар орны және түрлі кезеңдердегі мемлекеттік саясаттың оның контентіне әсері	3608
810. 26	Токенов А.С.	Социальный капитал и доверие в казахстанском обществе: к вопросу о влиянии этнической структуры	3613
811. 27	Узарова Л.М.	Особенности коммуникации в сфере этномедиации	3617
812. 28	Урстенова Д.Д.	30 лет АНК: новые возможности народной дипломатии	3622
813. 29	Хмелевский В.А.	Межкультурное многообразие и общая историческая память В республике Казахстан	3627
814. 30	Чжан Цзинкай	«Цветные революции» в эпоху интернета (особенности противостояния в странах СНГ)	3630

6 – СЕКЦИЯ
ФИЛОЛОГИЯНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФИЛОЛОГИИ

**6.1 ҰЛТТЫҚ ӘДЕБИЕТТАНУДЫҢ ЖАҢА ҮРДІСТЕРІ МЕН ДАМУ БАҒЫТТАРЫ
НОВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО
ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЯ**

815.	Абдулла А. К.	Абай мұрасындағы сакралды ұғымдар	3610
816.	Алаудин Н. Ә.	Нәзира Бердалы поэзиясындағы фольклорлық үрдістер	3614
817.	Амантай Н., Қапсихқызы Д.	«Ескендір» поэмасындағы уақыт пен мәңгілік мәселесі: Абайдың философиялық концепциялары	3618
818.	Ахметбекова Т. У.	Б.Майлин мен А.Чехов әңгімелеріндегі сарказм	3622
819.	Байдуллаева Ж.К.	Қазіргі қазақ прозасындағы мистика жанры	3626
820.	Ғалымжанова З. Т.	Мемуарлық романдардағы тәрбие құндылығы	3629
821.	Дәуренбек А. Ж.	Тұрсын Жұртбайдың «Бесіңді түзе!..» еңбегі: Мұхтар Әуезовтің шығармашылық тағдыры және көркемдік шындық	3632
822.	Ергеш А. М.	Қабдыкәрім Ыдырысов поэзиясындағы интертекст және оның поэтикалық мәні	3638
823.	Еркін А.	«Телқоңыр» және ұлттық болмыс	3641
824.	Жакупова С.С.	XX ғасыр басындағы қазақ әдебиетіндегі ескілікті сынау тенденциясы: Ш.Торайғыровтың «Базарбай молдаға» өлеңі	3644
825.	Жақсыбаева Н. Ж.	Білім берудегі жаңа технологияның тиімділігі	3645
826.	Төребаева А.О.	Жүрсін Ерман арнау өлеңдерінің көркемдік ерекшелігі	3650
827.	Тұрсын Қ. А.	Бейсембай Кенжебаев – аудармашы	3656
828.	Сұлтанбек Ә.	Орыс тілді қазақ жастарының сөз сапасы: түйіткілдер мен шешімдер	3659
829.	Қажетерова Ш. С.	Еркін өлеңдердегі көлеңке образы	3664
830.	Қуанышбаева Н.А.	Тайыр Жомартбаев шығармашылығындағы балалар әдебиетінің көркемдік-жанрлық сипаты және алаш кезеңіндегі білім беру ісіне ықпалы	3669
831.	Құлшар Б. М.	Сатирадағы есімдер жүйесі және олардың эстетикалық-семантикалық жүктемесі	3673
832.	Махмутова А. Қ.	Абай Құнанбайұлының қара сөздері және ұлттық әдебиеттанудың жаңа үрдістері: білім және руханият	3676
833.	Молдахан Е. М.	Tiktok, Instagram секілді әлеуметтік желілерді әдеби білім беруде қолдану тәсілдері	3679
834.	Томабаева А. Ғ.	Шәкәрім мен Қожа Хафиздің философиялық үндестігі	3683
835.	Түсіпбек М. К.	Мұхтар Әуезов пен Оноре де Бальзак шығармаларындағы сыншыл реализм	3688

		принциптері туралы	
836.	Сайфуллаева Б. Б.	Орта ғасыр түркі ойшылдарының мұрасы мен Абай шығармаларындағы көркемдік дәстүр сабақтастығы	3692
837.	Шагирова Д. Р.	Көлеңке архетипінің көркем трансформациясы: Достоевскийдің «Сыңар» повесі мен Төлен Әбдіктің «Парасат майданы» негізінде	3696

**6.2 ҚАЗАҚ ТІЛ БІЛІМІНІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКОЗНАНИЯ**

838.	Абденкул Д.С.	Үйлену салт өлеңдеріндегі лингвотанымдық сипат	3700
839.	Абдрахман А.Е.	«Ер Төстік» жырындағы ең басты гендерлік көріністер мен символдар	3704
840.	Амирова А.Б.	Мақал-мәтелдер әлеміндегі билік пен гендер: қазақ және ағылшын паремияларының салыстырмалы талдауы	3708
841.	Анарбекова А.Б.	Оқушылар сөйлеу тіліндегі терминдер қолданысы	3715
842.	Бөгетбаева А.Т.	Жаһанданудың мәдени таптаурындардың қалыптасуына әсері	3719
843.	Дәулетші Д.Р.	Жалпықолданыстағы сөздерді термин ретінде қолдануда жарыспалылық мәселесі (ақпараттық технологиялар саласы бойынша)	3723
844.	Ермекқызы А.	Интернет лексиканың қолданысы	3726
845.	Жаныбекқызы Б.	Ұлттық фильмдердегі тілдік ерекшеліктер және әсерлеуші құралдар (көркемдегіш құралдар)	3730
846.	Жарылхасын Б.Қ.	Мұхтар Мағауин шығармашылығындағы фразеологизмдердің мәні	3733
847.	Қуандықова И.Р.	Кірме сөздер: игерілуі және электронды коммуникация ортасындағы қолданысы	3736
848.	Қайыркен А.О.	Корпустық лингвистика: қазақ тілін оқытудағы инновациялық бағыт	3743
849.	Қанатқызы А.	Зейнолла Шүкіровтың шығармаларындағы кейіпкер тілі мен стилі	3747
850.	Қуаныш Ә.	Methodology for the development of students' emotional competence in the lesson of the kazakh language	3751
851.	Қыдырбай Н.А.	Қазақ тіліндегі жаңа сөздер мен терминдердің пайда болуы және оларды қалыптастыру мәселелері	3755
852.	Мадиярова Д.М.	Жастар тіліне әлеуметтік желінің әсері	3759
853.	Меліс А.Б.	«Жер-Ана» ұғымының мағыналық ерекшеліктері	3762
854.	Муратбаева Ж.К.	Қазіргі қазақ киносындағы тілдік ерекшеліктер (комедия жанры негізінде: «Таптым-ау сені»)	3766

855.	Муратова М.	І.Жансүгіровтің «Құлагер» поэмасындағы мінез-құлық метафоралары	3769
856.	Мұхтарова Ф.С.	Қазақ және қырғыз тілдеріндегі тағамға қатысты этнофразеологизмдер	3772
857.	Нугман А.А.	Фразеологизмдердің лингво-мәдени өрісі	3775
858.	Онгарбаева А.О.	Қазақ және өзбек фразеологизмдеріндегі киелі сандардың ортақ белгілері	3777
859.	Оразалина А.А.	К.Оразалиннің тілдік тұлғасын тану мәселесі	3781
860.	Оралбай А.О.	Қазақ тілін әлеуметтік желілерге танымал ету үшін контент стратегиялары	3785
861.	Оспан М.Ж.	Қазақ халқының мақал-мәтелдеріндегі «Бақыт» концептісі	3790
862.	Өркенқызы А.	Постмодернистік мәтіннің байласымы мен тұтасымын барлау	3794
863.	Рзалиева Р.Ж.	Ғаламтордағы тұлғаны тілдік кемсіту: себебі мен салдары	3798
864.	Сәбитқызы Б.	Жанат Әскербекқызының шығармашылығындағы концептуалды метафора	3802
865.	Түйлебаева Қ.Б.	Хаос және контекст	3805
866.	Тұранов Ы.Ә.	Әлихан Бөкейханов шығармаларындағы антропонимдердің психолингвистикалық сипаты	3809
867.	Уәлібек А.А. Беласар І.Қ.	Қазақ фразеологизмдерінің гендерлік аспектісі	3812
868.	Ұланова Е.Д.	Т.Әбдікәкімовтің «Ажал даласындағы тас» өлеңіндегі сөздердің қолданылуының математикалық жиілігі	3816
869.	Халмурат Е.С.	Mangurtism – future tragedy	3819
870.	Шиктыбаева А.	Жасанды интеллект арқылы өтірік өлеңдер құрастыру	3821

6.3 ОРЫС ТІЛІ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯ РУССКИЙ ЯЗЫК И МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ

871.	Абдикадырова А.М., Аманджол А.Е., Беккалиқызы А.	Слово <i>хайп</i> и его производные	3825
872.	Амангелді А.Ж.	Слова-паразиты в речи современной молодежи	3828
873.	Аманшаева И.С., Мәлікова А.Н.	Слово прикол и его производные в молодежном сленге (на материале НКРЯ)	3832
874.	Дудко В.Н.	Языковые средства как механизм воздействия	3836
875.	Елубаева К.К.	Устойчивое выражение "24/7" в современной речи: аспекты значения	3841
876.	Жарлықасым Ж.К.	Синтаксические модели новостных заголовков в интернет-СМИ Казахстана	3844

877.	Жумабаева А.Б.	Лексикографический анализ лексемы «упрямство» в русском и казахском языках	3850
878.	Кеңес Н.С.	Жизненное кредо молодёжи Казахстана: лингвоаксиологический аспект	3853
879.	Қалихан А.А.	Специфика молодежной инвективной лексики (на материале соцсетей Tik Tok, Telegram)	3856
880.	Мазуркина У.А.	Фонетическая интерференция при обучении русскому языку как иностранному китайских студентов	3859
881.	МаксUTOва Д.Г.	Научная VS народная этимология объектов Астаны (по материалам уличных интервью инстагида Мити Байназарова)	3862
882.	Серикова Д.М.	Специфика обучения аудированию в 9 классе	3865

**6.4 ОРЫС ӘДЕБИЕТІ: КӨРКЕМ МӘТІНДІ ТАЛДАУ ЖӘНЕ ТҮСІНДІРУ
РУССКАЯ ЛИТЕРАТУРА: АНАЛИЗ И ИНТЕРПРЕТАЦИЯ
ХУДОЖЕСТВЕННОГО ТЕКСТА**

883.	Абдрахманова Э.	Bakhyt Kairbekov: the problems of creativity	3869
884.	Ерболат Д.	Фольклор как мотивообразующий элемент в повести З. Наурызбай и Л. Калаус «Приключения Бату и его друзей»	3870
885.	Ибраимова С.	Мотив самопожертвования в прозе Л. Улицкой	3874
886.	Кенжетай Б.	Фольклорные образы и мотивы в цикле «Кудыкины горы» Н. Черновой	3876
887.	Курмангалиева Г.	Метафора «необретенный рай» в романе Бахыта Кенжеева «Младший брат»	3879
888.	Мухамадиева К.	Особенности реализации категории «автора» и «скриптора» в романе Т. Толстой «Кысь»	3881
889.	Надирхан В.	Быт и нравы русского поместного дворянства в изображении Н.И. Новикова, Д.И. Фонвизина, А.Н. Радищева	3884
890.	Онгар А.	Символика круга в романе «Круг пепла» Д. Накипова	3888
891.	Оразалина А.	Литературное наследие Рымгали Нургали: социальные и философские аспекты в произведениях писателя	3891
892.	Өсербайұлы С.	Қазақ романының қалыптасу кезеңдері және дамуы	3893
893.	Сарсенбай М.	Концепция детства в литературе: культурный и философский контексты	3897
894.	Сералимова С.	Исторический контекст и культурные традиции в творчестве тюркоязычных писателей	3900
895.	Тахауикызы Ж.	Тема Древнего Новгорода в исторических и художественных произведениях Н.М. Карамзина	3903
896.	Турабекова И.	Образ современной российской женщины в произведениях Дарьи Донцовой	3907

897.	Цындра А.	Фольклорно-мифологический контекст образа ведьмы в повести Н.В. Гоголя «Майская ночь, или Утопленница»	3912
------	-----------	--	------

6.5 АУДАРМА ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС МӘСЕЛЕЛЕРІ

ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА И МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

898.	Айтбаева А.М.	Особенности аудиовизуального перевода на примере фильма «Inception»	3918
899.	Акимбекова К.Ж.	Прагматический аспект перевода рассказов Оскара Уайльда	3920
900.	Алпамыс Т.М.	Intercultural Features of Modality Expression in English and Kazakh: Translation Challenges	3922
901.	Амангелдиева А.М.	Қазақ және ағылшын тілдеріндегі мақал-мәтелдегі кейбір соматизмдер аудармасы	3926
902.	Әбдірахман А.Қ.	Аудиовизуалды аудармада реалияларды беру ерекшеліктері	3928
903.	Бектлеуова А.С.	Тіл және әдеп: ұлттық ерекшеліктер мен аудармадағы ұстанымдар	3931
904.	Бультенова Д.Т.	Culinaronyms as culturally marked lexis: issues of equivalence in translation from Kazakh into English	3933
905.	Дулатова А.А., Кадырова Р.Р.	Ағылшын және қазақ тілдеріндегі фразеологизмдер мен мақал мәтелдердің ұқсастықтары мен айырмашылығы	3937
906.	Елибаева А.Т.	Лингвокультурные трансформации в аудиовизуальном переводе: анализ русской локализации фильма «Веном»	3941
907.	Жексемби Д.Д.	Аудармада қолданылатын цифрлық технологиялардың жетістіктері	3945
908.	Каткенова З.Д.	Childbirth celebration in Kazakh and English cultures	3950
909.	Қыдырбай Г.З.	Орта мектептерде ағылшын грамматикасын оқытуда коммуникативті әдістерді қолдану	3953
910.	Матыгулова А.Н.	Translation of documentary novels	3956
911.	Нығметулла К.Б.	Көркем әдебиет стилінің аудармасы: жасанды интеллект, машиналық аударма мен адам аудармасының салыстырмалы талдауы (Эрнест Хемингуэйдің «Килиманджаро – қарлы тау» әңгімесінің негізінде)	3959
912.	Райнбекова А.К.	«Жеті» санының ағылшын, орыс және қазақ тілдеріндегі фразеологиялық бірліктер мен аудармадағы көрінісі	3962
913.	Сейткенов К.Б.	Көркем мәтін тілі прагматикасын жеткізуде тіркесті бірліктердің аударылу ерекшеліктері	3966
914.	Сүндетова А.Н.	«Жаңбыр» концептісінің тілдік-танымдық сипаты және тіларалық берілуі (Э.Хемингуэйдің «Қош бол, майдан!» романы негізінде)	3972
915.	Утеулиева А.А.	Lexical-semantic types of non-verbal means and their translation	3978

**6.6 ШЕТЕЛ ФИЛОЛОГИЯСЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ИНОСТРАННОЙ ФИЛОЛОГИИ**

916.	Айдарбекқызы М. Ермекқызы А.	Тілдердің жойылу қауіпі және қайта жаңғырту мүмкіндіктері	3983
917.	Асатова К.Т.	Semantic and Pragmatic Aspects of Anglicisms in Modern Kazakh	3986
918.	Аслялиева А.Ж.	Frequency and Functional-Semantic Analysis of Color-Denoting Adjectives in George Orwell's "Animal Farm"	3990
919.	Ахметбек Д.А.	Axiological characteristics of the biography of a virtual character	3996
920.	Байсұлтан А. Н.	Ағылшын көркем әдебиетіндегі бейвербалды қарым-қатынастың рөлі	3999
921.	Донбаева А. А.	Использование аутентичных текстовых материалов при обучении чтению в целях повышения мотивации к изучению иностранного языка	4003
922.	Жунусова А. К.	Ағылшын әдебиетіндегі «адамның оң мінезі» лексика-семантикалық өрісінің құрылымы	4008
923.	Кенесбаев А. С.	The language game in modern internet communication	4013
924.	Кенжебай А.Т.	Сравнение языка рекламы в английском и казахском языках	4015
925.	Сабилова Ж.Б.	Репрезентация концепта "семья" в англо-, казахоязычных публицистических дискурсах начала XXI века	4018
926.	Сериккалиева А. Ж.	Образность публицистического дискурса в новогодних речах: сравнительный анализ выступлений президента Казахстана и короля Великобритании	4020
927.	Тлемисова Ж. М.	Semantic analysis of the linguistic changes driven by generation Z's neologisms	4023
928.	Турсынбетова А. Н.	Балалар тіліндегі инновациялар мен олардың сөзжасамдық ерекшеліктері	4027
929.	Ундимисова А.Ж.	Английские пословицы и поговорки: их значение, употребление и русские эквиваленты	4030
930.	Хасенов И. Танабаев Т.	A brief overview of the origins and formation of the basic terms of electricity in English and Kazakh languages	4031
931.	Шандер Д.	The English language acquisition: why are you still unable to speak it?	4034

**6.7 ҚЫТАЙ ФИЛОЛОГИЯСЫ МЕН ЛЕКСИКОЛОГИЯСЫ: ЖАҢА
БАҒЫТТАР МЕН ӘДІСНАМАЛАР
КИТАЙСКАЯ ФИЛОЛОГИЯ И ЛЕКСИКОЛОГИЯ: НОВЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ
И МЕТОДОЛОГИИ**

932.	Абдуллина А.Р.	Тіл мен мәдениеттің өзара байланысы және аудармадағы рөлі	4039
933.	Абдуразакова М. Д.	Ресми іс-қағаздардағы тұрақты тіркестер мен клишелердің аудару тәсілдері (қытай және	4043

		қазақ тілдерінің іскерлік құжаттары негізінде)	
934.	Асқар Н.	Лю Цысиннің “Үш Ғалам” (三体) ғылыми-фантастикалық роман трилогиясының стилистикалық ерекшеліктері	4046
935.	Дюсупжанова Ж.М.	Қытай фильмдерін қазақ тіліне аударудың ең танымал түрлері мен кең таралған әдістері	4049
936.	Кабышева А.Д.	Медициналық терминдерді қытай тілінен қазақ тіліне аудару мәселелері	4054
937.	Күшәнбек М.	Бақ-тағы қытай фразеологизмдерінің қазақ тіліне аударылу ерекшеліктері	4060
938.	Қалекенова Ж.Қ.	Мәдени революция кезеңіндегі әдебиеттің даму көрінісі	4065
939.	Майбас Ә.Т.	Қытай тілін шет тілі ретінде оқытудың бастауыш сатысындағы құрмалас сөйлемдердегі жалғаулықтардың оқыту мәселесі	4068
940.	Мамедова Р.В.	Сравнительный анализ китайских и казахских пословиц и фразеологизмов	4071
941.	Маметова А.М.	Медицина саласындағы кәсіби мәтіндерге лингвистикалық талдау	4076
942.	Мылтықбай Ж.А.	Қытай ауызекі сөйлеу стилінің қолдану аясы	4080
943.	Намазова Ж.Т.	Жасанды интеллект негізіндегі қытай тілін оқу: мүмкіндіктер мен шектеулер	4085
944.	Нұрлан Е.	Цянь Чжуншудың “Қоршалған қамал” романының көркемдік ерекшеліктері мен кейіпкерлер образы	4088
945.	Нұртай А.	«Өмір мен өлім мені қажытады» романында реинкарнация арқылы әлеуметтік жіктелуді бейнелеу	4093
946.	Сейлова А.А.	Влияние политической и культурной ситуации в Китае в период Тан на литературу	4097

**МАЗМҰНЫ
СОДЕРЖАНИЕ
CONTENTS**

**СЕКЦИЯ 7. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ
ECONOMIC SCIENCES**

**Подсекция 7.1 ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКАНЫҢ АШЫҚТЫҒЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІГІ**

**ОТКРЫТОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ И ЕЕ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ
БЕЗОПАСНОСТЬ**

OPENNESS OF THE NATIONAL ECONOMY AND ITS ECONOMIC SECURITY

947.	Асылбаева Ж.Е.	Цифровизация в жилищном строительстве: преимущества и перспективы	4100
948.	Аудан Д.Т.	Өнеркәсіп кәсіпорынның тұрақты дамуының	4103

МӘДЕНИ РЕВОЛЮЦИЯ КЕЗЕҢІНДЕГІ ӘДЕБИЕТТІҢ ДАМУ КӨРІНІСІ**Қалекенова Жұпар Қадірбекқызы**kalekenova.zhupar@mail.ruЛ.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің 2 курс магистранты,
Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – PhD докторы, доцент м.а., А.У. Исаев

Мәдени революцияның басталуымен қытай әдебиеті түбегейлі өзгерістерге ұшырады. Ол кезеңге дейінгі барлық шығармалар мен әдебиет туындылары ескінің, буржуазиялық элементтерге толы деп айыпталып, олардың орнына жаңа төңкерістік әдебиет келуі қажет делінді. Әдеби шығармалар тек қана идеологиялық күрес жүргізуге арналған құралға айналды. Шығармалардың негізгі сипаты Мао Цзыдунның мәдени төңкеріске жеке тұлғасын, коммунистік партияның идеологиясын ұлықтау және таптық күресті баяндау негізінде жүргізілді. Бұл кезеңде көптеген классикалық және қазіргі заманғы шығармаларды оқуға тыйым салынды, ал буржуазиялық шығармашылыққа басы бұрған жанды дереу қуғынға ұшыратты. Жоғарыда айтылып кеткен сипаттама мәліметтер негізінде, мәдени төңкеріс кезеңінде шығарылған шығармаларды келесідей топтарға бөліп қарастыра аламыз: революциялық негіздегі шығармалар мен әңгімелер, мұндай шығармаларда негізінен капитализм және империализммен күрескен қарапайым жұмысшылар мен халық туралы баяндалды. Екінші бір тобына саяси және үгіт-насихатты алға тартқан мәтіндерді жатқызамыз. Және соңғы шығармалар легіне партиямен ресми түрде қойылуға рұқсат берілген опера және пьеса шығармалары. Олардың ішінде ең атақтылары «红灯记» және «白毛女» болды. Бұл шығармаларда социализмнің идеалдары үшін күрес жүргізген мінсіз басты кейіпкерлер образы көрсетілді [1, 141]. 毛主席语录 «Маоның қанатты сөздерінен» басқа кітаптардың шығарылымына тыйым салынып, кітап баспалары өз жұмыстарын тоқтатуға мәжбүр болды. Ол әрбір адамның қолында болуы керек болған және кітап қаптамасы қызыл түсті болғандықтан, адамдар үндеулерді айқайлаған кезде, қолдарын көтергенде тура бір «қызыл теңізге» ұқсас болған. Негізгі мазмұны маоистік идеяларды негіздейтін қанатты сөздерден тұрады. Айта кететін жайт, «Маоның қанатты сөздері» жазылған кітап қалыңдығы әртүрлі қаптамада шығарылған, соның ішінде қатты қаптамамен шығарылған кітаптар көптеген партия адамдарының ішінен буржуазияның уытын шығару үшін ұру құралы ретінде қолданылған»-делінеді [2, 23].

Мәдени төңкерістің назары опера, пьеса шығармаларын да өткізіп алмады. Мао Цзыдунның әйелі Цзян Цин театрларда төңкеріс жүргізуді өз қолына алып, театрдың негізгі мазмұнын түбегейлі өзгертіп, «жаңартты». Пьесаларда басты кейіпкерге идеалды, мінсіз образ берілді. Және оған үлгі ретінде жазатайым қайтыс болған Лэй Фың есімді жас сарбазды алды. Лэй Фыңның Мао шығармаларын оқып, тек оның нұсқауымен ғана жүрген әрекеті басқаларға үлгі ретінде пьеса шеңберінде берілді. Мұндай шығармалардың ресми атауы 样板戏 үлгілі қойылымдар деп аталды. Бұл театрлық және музыкалды қойылымдар мәдени төңкеріс кезеңінің негізгі өнер туындылары болды. Пьесалар пекин операсының формасын сақтаса да, ән жағынан өзгертулер болды, негізгі тақырыптары ауысты. 1960 жылдың соңына қарай ең жиі қойылатын сегіз туынды болды оларды немесе 八大样板戏 деп атады. Олар: 红灯记, 沙家浜, 智取威虎山, 海港, 奇袭白虎团, 龙江颂, 杜鹃山, 平原作战 еді. Үлгілі қойылымдар вокалдық жағынан жақсартылып, көптеген көркемдік жанрларды біріктіруі арқылы және адамдардың барлығына таныс тақырып төңірегінде болғаны үшін жаңашылдықтың иісін алып келсе де, барлық шығармалар саясаттандырылып кеткен еді. Бұл пьесаларды халық арасында тарату кино, радио,

газет-журнал, қойылымдар қою арқылы жүргізілді. Пьесаның бірде-бір элементін ауыстыруға болмады, ауыстырылған жағдайда, революциялық ойға қарсы деп айыпталды. Осылайша 1966 жылдан 1970 жылға дейінгі аралықта үлгілі қойылымдардың сюжеттік желісін негіз етіп алған кинолардан басқа кинолар жарық көрмеді. Мао дүниеден өтіп, мәдени төңкеріс аяқталғаннан кейін, бұл қойылымдар өзінің маңыздылығын жоғалтып, бұрынғыдай танымалдыққа ие болмады, оған дейінгі дәстүрлі қытай опера театрына оралуға рұқсат берілді. Бұдан бөлек 1966 жылдан бастап 人民文学 секілді әдеби басылымдардың қызметі тоқтатылды. Олардың орнына Маоның негізгі идеяларын алға тартқан басылымдар келді. Поэзияның дамуын қарастырсақ, «Мәдени төңкерістің жалғыз ақыны Мао Цзядун болды»-делінеді. 1966-1968 жылдар аралығында елде тек қана 3 өлеңдер жинағы басып шығарылды және олардың барлығының авторы Мао болды. 1970 жылдан бастап әдеби басылымдардың жұмысы қайта жандана бастады, 1970-1971 жылдар ішінде 10 шақты өлеңдер жинақтар басылып шығарылса, келесі 4 жылда оның саны 100-ге дейін көтерілді. Ақындардың жазған өлеңдері, ресми түрде рұқсат етілген туындылардың барлығының негізгі жобасы ұқсас, бір-бірін қайталайтын мазмұнда шығарылды. Осы кезеңде саяси лирика дамыды. Осылайша, адамдар өздерінің шынайы сезімдерінен туған өлең жолдарын шығара алмады.

1983 жылы Цзилин аймағында жазылған «Қазіргі заманғы әдебиет тарихында» мәдени төңкеріс кезеңін әдебиетте шығарма, әдеби сын, поэзия болмаған кезең ретінде көрсетеді. Ал 1988 жылы жарық көрген «1949-1988 жылдар аралығындағы таңдамалы қытай әдебиетінің шығармалары» еңбегінде мынадай жолдарды кезіктіруге болады: 文革’十年, 文艺领域变成了一片白地, 当然没有什么可选”(Мәдени төңкеріс кезеңінде әдебиет пен өнер шөл далаға айналды, әрине ол жақтан таңдап алатындай шығарма болмады) [3]. Жоғарыда айтылған ақпараттардан мәдени төңкеріс кезінде әдебиеттің еркіндігі шектеулі болғанын білеміз, дегенмен, бұл ресми әдебиеттің даму бағытынан бөлек әдебиеттің даму жолдары болмады деген сөз емес. 1980 жылдары мәдени төңкерістің кезеңіндегі оқиғаларды зерттеу мақсатында әдебиеттің ресми емес түрде де дамығаны анықталды. Оны 地下文学 Жасырын әдебиет деп атады. Оның авторлары халық болды және мазмұны елдегі болып жатқан шынайы жағдайларды қамтыды. Адамдар әдеби шығармашылыққа бақылау орнатылса да, өлең шығару, өзінің ойларын жазуды тоқтатқан емес. Олар өз туындыларын түрмеде, ауылда, қораларда жазды. Дегенмен, мұндай шығармалар жасырын түрде, ауыздан ауызға немесе қолжазба түрінде дамыды. Мәселен, кейбіреулері күнделік жүргізіп, өздерінің ішкі сезімдері мен толғаныстарын қағаз бетіне түсіріп отырды. Алайда мұндай қағаздар әрдайым жасырын түрде жазылған. Тағы да бір бағыт-жасырын поэзия болды.

Жасырын поэзия 地下诗歌 деп мәдени төңкеріс кезеңіндегі жазылған поэзия шығармаларын айтамыз. Бұл шығармалардың негізгі авторлары ауылдық жерлерге еңбек күші ретінде жұмысқа жіберілген жастар болды. Өлеңдер негізінен қолжазба түрінде дамыды. Мұндай поэзияның болуы адамның ішкі сезімдері мен ойларының негізінде шығарманың туындауының қандай жағдай орын алса да, әдеби шығармашылық қандай өзгеріске ұшыраса да, әдебиеттің дамуында негіз болып қала беретін басты дүние екенін көрсетеді. Ақындар өлең жазғанда қысқартулар немесе алмастырулар қолданып, өздерінен басқа адамдар түсінбейтіндей амалдар қолданған. Тағы бір деректерде ақынның әрдайым қалтасында жүретін темекі қорабының артына өлең жолдарын жазып отырғанын айтады. Ал жасырын поэзияның дамуында әртүрлі поэзиялық орталардың болуы маңызды рөл атқарды. Солардың біріне 白洋淀诗歌群落 жатқызамыз. Бұл ортада поэзияны әрмен қарай дамытқан, бірнеше ақындар қалыптасты. Ауылдық аймақтарға жіберілген жастардың басым бөлігі жақсы отбасынан шыққан, білімді, шетелдік шығармалармен таныс көзі ашық жастар болды және олар кейінгі Байяндиен ақындар тобының дамуының басында тұрды. Мәдени төңкеріс кезеңінде ауылдық жерлерге еңбек етуге жіберілген жастардың бір бөлігі өлең жазып бастады, олардың ішінде Байяндиен өлкесіне жіберілгендер қатарында Маң Кы, Юе Чжун, Гын

дзы және т.б. болды. Оқуларын толықтай бітірмеген, ауылдық жерлерде жұмыс істеп жүрген жастар бос уақытында кітап оқып, ел астанасына барып, ол жерде басқа да өздері секілді жастармен кездесіп, кітап алмасып, өздерінің жазған шығармаларымен бөлісетін. Сәйкесінше, барлығы бір-бірінің шығармасына баға беретін. Әрине, бастапқыда мұндай топтар жақын таныс адамдардан құралса, кейін ақпарат көзінің, кітаптардың жетіспеушілігінен басқа да поэзия топтарымен байланыс орнатылды. Осылайша жасырын поэзияның қалыптасуына негіз қаланды. Жасырын поэзия ақындарының өлеңдерінің басты тақырыптары өздерінің ішкі сезімдері мен қиналыстарын көркемдеп жеткізу болды.

1960 жылдардағы әдеби шығармашылықтың тағы бір даму бағытына мәдени төңкеріс кезеңіндегі 手抄本 (қолжазбаларды) жатқызамыз. Бұл шығармалар сол кезеңдегі халық әдебиетінің негізгі жемісі саналды. Жазбалар 20 жылдан кейін ғана «Мәдени төңкеріс кезеңінің қолжазбалары-жасырын бағыт» атты кітапқа жинақталып, шығарылды. Мәдени төңкеріс кезеңін көріп өскен қытай қоғамы ол кездері Лу Синның 金光大道 «Алтын жол» деген секілді шығармалардан басқаларына тыйым салынып, көзі жойылғанын біледі. Мәдениет құдды үлкен шөлге айналған секілді, адамдардың мәдени кедейлене бастады, осы қажеттіліктен төңкеріс кезеңіндегі қолжазбалар пайда болды. Бұл туындылар оқырмандар арасында қызығушылыққа ие болып, тез тарады және көп жағдайда авторлары белгісіз болып қалатын. Олардың ішінде кейбір шығармалар қаладан бөлек, ауылдық аймақтарға тарап, қолмен жазылып, талқылануға түсті. Әдебиеттегі мұндай шығармаларға тыйым салынғанына қарамастан адамдар жасырын түрде қолжазбаларды жазып, көшіріп, оны таратумен айналысты. Бұдан халыққа қаншалықты деңгейде мәдени азықтың қажет болғанын байқауға болады. Мәдени революцияның кезеңінде жүзден астам шығармалар жарық көрді. Олардың ішінде танымал жазбалары «第二次握手», «绿色的尸体», «梅花当», «余飞三下南京» болды. Қолжазбалар туралы: «我的家乡虽然在不甚发达的农村, 但也传来了部分“文革”手抄本, 我也曾抄过《余飞三下南京》等» «Менің ауылым қатты дамымаған болса да, бізге де мәдени төңкеріс қолжазбалары жетті, мен де «Үй Фэйдың Нанкинға 3 рет баруы шығармасын көшіргем»- деген жолдар айтылады [4]. Осылайша, елде сол кезеңдерде қолжазбалар жазудың қаншалықты дамығанын білуге болады. Қолжазбалардың арасында негізгі мазмұны жақсы емес, ұятты туындылар да болды, бұлар өздерінің ашық сипаттауларымен халықтың арасында танымал болса да, адамдардың моральдық қасиеттерінің әлсіреуіне әкелетін шығармалар ретінде қаралды. Олардың қатарына «少女之心», «曼娜回忆录» шығармаларын жатқызамыз. Мәдени төңкеріс кезеңіндегі қолжазбалар- ақпараттың таралуына септігін тигізген және елдегі бүлік жағдайында өзінің рухани өмірге ұмтылысын көрсеткен шығармалар легі. Бұл қолжазбалар ұзақ жылдарға созылған талқылау тақырыптарына айналды. Елде әдебиеттің үстінен қатаң бақылау жүргізілген кезеңде қолжазбаларды жазу және оқу адамдардың рухани азыққа қажеттіліктері қанағаттандыруға көмектескен туындылар.

Мәдени төңкеріс кезеңінде бір жағынан ресми әдебиеттің құзыры жүріп тұрса, екінші жағынан онымен қатар жасырын әдебиет те жүріп отырды. Жасырын әдебиеттің дамуы барысында көптеген өлеңдер, романдар және басқада әдеби шығармалар жарық көрді. Қолда бар шығармаларды зерттеу арқылы, мәдени төңкеріс кезеңіндегі әлеуметтік жағдайды жан-жақты аша білгенін байқаймыз, әдеби жанрларды, стильдерді де дамытқаны көрінеді.

Осылайша бір жағынан мемлекетте әдебиетті саяси құрал ретінде пайдаланып, саяси бақылау орнатып, әдебиеттің таралу аясын шектесе де, қарапайым халық арасында қолжазбалар жазу, өлең шығару секілді шығармашылық шабыттың тоқтамағын біле аламыз.

1976 жылы мәдени революция аяқталғаннан кейін, әдебиет өкілдерін қайтадан ақтап алу қызметі жүргізілді, ал әдебиетке жасалынған бақылау мен талаптар бұрынғыдан жеңілдеді. Алайда орын алған 10 жылдың ішінде мәдени төңкеріс көптеген әдебиеттегі дәстүрлі формаларды жойып, өз әсерін беріп, үлкен із қалдырды. Әрине, әдебиет жасырын түрде өзіндік даму формаларына көшсе де, алайда қатаң бақылаудың салдарынан өзінің алдыңғы даму үдерісінен

үзілді және алдағы даму бағытына да өзгерістер алды. Осылайша, әдебиеттің келесі кезеңі ретінде қытай әдебиетінің бағыты Жарақат әдебиеті 伤痕文学-ның қалыптасуына негіз салды.

Қорытындылай келе, мәдени төңкеріс әдебиеттің туындау бағыты мен жазушылардың жазу бостандығына еркіндік бермеген, кейінгі кезеңде қытай әдебиетіндегі түбегейлі өзгерістерге әкелген уақыт аралығы ретінде есептеледі.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Шивэнь У. Пропаганда и культура: Литература как инструмент государства в Китае и СССР 1960-1970-х годов. // Время. 2009. С. 141-143.
2. Усов В.Н. «Культурная революция в Китае». Китай: история в лицах и событиях. - Москва, 1991.
3. <https://www.163.com/dy/article/1R2OU5DA0556352E.html>
4. <http://book.sina.com.cn/news/c/2009-08-18/2238259588.shtml>

ӘОЖ 811.581

ҚЫТАЙ ТІЛІН ШЕТ ТІЛІ РЕТІНДЕ ОҚЫТУДЫҢ БАСТАУЫШ САТЫСЫНДАҒЫ ҚҰРМАЛАС СӨЙЛЕМДЕРДЕГІ ЖАЛҒАУЛЫҚТАРДЫҢ ОҚЫТУ МӘСЕЛЕСІ

Майбас Әлихан Төреханұлы

maybas@bk.ru

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің 2 курс магистранты,
Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – т.ғ.к., доцент м.а., Г. Ахметбек

Қытай тілі құрмалас сөйлемдерін оқытуда жалғаулықтар әрдайым маңызды рөл атқарып келеді. Бір жағынан, қазіргі таңдағы құрмалас сөйлемдерді оқыту тәжірибесінде жалғаулықтарды негізгі сілтеме ретінде қолдану – кең таралған әдіс. Жаңа білім енгізу барысында көп жағдайда құрмалас сөйлем құрылымдары жалғаулықтардың жұп түрлерін көрсету арқылы беріледі.

Екінші жағынан, ғылыми-зерттеу еңбектерде де жалғаулық сөздер – негізгі назар аударылатын объект болып табылады.

Алайда, шынайы тілдік фактілерге сүйенсек, жалғаулықтар қытай тіліндегі құрмалас сөйлемдердің негізгі бөлігі болып табылмайды. Құрмалас сөйлемдердегі мағыналық байланыс кейде жалғаулық сөздер арқылы беріледі – бұл тәсіл «жалғаулықтық байланыс» деп аталады. Ал кейде мағыналық байланыс жалғаулықсыз, яғни ешқандай грамматикалық көрсеткішсіз, тікелей беріледі – мұндай тәсіл «мағыналық байланыс» (意合法) деп аталады [1, 133].

Қытай тілінде жалғаулықсыз құрмалас сөйлемдер айтарлықтай жиі кездеседі. Яо Шуаньюнь [2] «Жэньминь жибао» газетінің мәтіндер корпусына жасаған статистикалық талдауына сәйкес:

Жалғаулықсыз құрмалас сөйлемдер жалпы көлемнің шамамен 72%-ын, ал жалғаулықпен берілгендер небары 28%-ын құрайды.

Бұл көрсеткіштер жалғаулықсыз құрмалас сөйлемдердің қытай тіліндегі маңызды ерекшелік екенін дәлелдейді.

Осылайша, қытай тіліндегі шынайы тілдік құбылыстар мен қазіргі қолданыстағы оқыту тәсілдерінің арасында қайшылық туындайды.

Сондықтан қазіргі жалғаулықтарға негізделген құрмалас сөйлемдерді оқыту моделін қайта қарап, тиімді тәжірибелерді жинақтап, кемшіліктерді түзету, әрі қарай құрмалас сөйлемдерді оқыту сапасын арттыру – маңызды міндет болып табылады.